

НАЦИОНАЛЕН АКАДЕМИЧЕН ТЕАТЪР

"Иван Вазов"

=====

Стенографски протокол

ХУДОЖЕСТВЕН СЪВЕТ

ОБСЪЖДАНЕ ПОСТАНОВКАТА

НА

"З И Д А Р И "

София, 28 ноември 1981

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е :

	стр.
I. ОТКРИВАНЕ	
Дико Фучеджиев	4
II. ИЗКАЗВАНИЯ	
Георги Исаев	5
проф. Любомир Тенев	8
Таня Маеалитинова	12
Владимир Каракашев	14
проф. Гочо Гочев	18
Иванка Димитрова	20
Крикор Азарян	22
проф. Любомир Тенев	26
Димитър Канушев	26
Чавдар Добрев	28
Ванча Дойчева	31
Пенчо Линов	35
Рачко Ябанджиев	38
Вили Цанков	39
III. ЗАКЛЮЧИТЕЛНО СЛОВО	
Дико Фучеджиев	47

3

ПРОЕКТОРАЗПРЕДЕЛЕНИЕ

на пиесата "Д В У Б О Й" от Иван Вазов

Сезон 79/80 год.

ЧУШКАРОВ	- Белко Кунев Михаил Петров
ДРАГАЛЕВСКИ	- Кирил Кавадарков
ПАЧЕВ	- Юри Ангелов
Д-Р ВЕСЕЛИНОВ	- з.а. Николай Николаев
АМАЛИЯ	- з.а. Ванча Дойчева
Г-ЖА ТРИФКОВИЧ	- н.а. Виолета Бахчеванова
РАЙНИЧКА	- Милена Атанасова
КАРАКАЛПАКОВ	- Антон Радичев Антон Карастоянов
ДЕМИРА	- з.а. Мария Стефанова Ангелина Сарова
ЕВРЕИМ	з.а. - Стефан Димитров

Режисьор-постановчик - Никола Петков

Художник - Добромир Петров

НАЦИОНАЛЕН АКАДЕМИЧЕН ТЕАТЪР

"Иван Вазов"

=====

Стенографски протокол

ХУДОЖЕСТВЕН СЪВЕТ

ОБСЪЖДАНЕ ПОСТАНОВКАТА
НА

"З И Д А Р И"

Състоял се на 28 ноември 1981 година
в Заседателната зала на НАТ "Ив.Вазов"

НАЧАЛО 11.50

- 0 -

О Т К Р И В А Н Е

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ: ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ

Другарки и другари,

Откривам заседанието на Художествения съвет при следния

ДНЕВЕН РЕД:

1. Обсъждане на постановката "Зидари" – режисьор-постановчик засл.артист Вили Цанков, художник-сценограф Светлана Цан^{8СТ}кова.

Гледахме представлението и затова предлагам да започнем с изказвания.

Има думата др. Георги Мсаев.

ИЗКАЗВАНИЯ

ГЕОРГИ МСАЕВ:

Поставянето на "Зидари" е свързано с много очаквания, защото винаги ме е привличала поетиката на Петко Тодоров, защото режисьорското изкуство на Вили Цанков винаги е представлявало интерес за мен, особено неговия подход към Петко Тодоров – имам пред вид постановката на "Първите". И не на последно място това, че докато Вили Цанков готвеше "Зидари", аз се занимавах по някакво стечение на обстоятелствата с критиката и оценката за "Зидари".

На всички е известно, че най-общо могат да се разделят гледищата по това време. Защо това ми е интересно? Защото исках да видя подхода на съвременника, какъв е новият поглед, с който преценяваме Петко Тодоров. Тогава, когато се създава "Зидари" се очертават три гледища:

- първото, разглеждане като трагедия на духовния подем;
- второто, разглежда се като драматична идилия, като етичката идея не се състои в това, че жертвата, която се вижда в църквата, символ на националното единство, е невинна, а именно, че тук се издига един идеал за нравственото възраждане на човека, който идеал осветява тъмните страни на живота след Освобождението;

- третото, изказано от Пенчо Славейков, който счита, че първият въпрос, който е заложен в пиесата, главно в нейния епilog, както наричат третото действие, това е какво зидаме ние и необходими ли са тези жертви.

Тези жертви, казва той, са блаженни, но тези, които ги изискват, са осъдени.

Третото гледище, което се изповядва по това време за пиесата

сата, че това е трагедия на несъстоятелността на колективизма и на зараждащия се индивидуализъм.

Ако се прочете внимателно пиесата се вижда, че това нещо съществува – този консерватизъм и несъстоятелност, тъй както зидарите се отказват от колективното съзнание за сметка на индивидуалното, после пак се връщат към колективното съзнание, така и при Христо се оказва това скъсване между индивидуалното и колективното съзнание, при Дончо е темата за личното отмъщение.

Струва ми се, че от тази постановка на "Зидари" можем да говорим за един поврат във виждането на Петко Тодоровата пиеса. Поврат, който идва първо по идейното решение – поставя се като основен проблем идеята, че всеки градеж и то специално този символ не може да бъде извършен без убеденост, измама и насилие. Насилието не е прогрес, отмъщението не е справедливост, насилието няма морално оправдание. Поне така аз разбрах идеята, която защитава режисьорът.

Интересното тук е, че в подхода на Вили Цанков към производението има органично свързване на двете теми, двата мотива: за колективното и индивидуалното съзнание, като всичко се подчинява на този колективен образ на зидарите. Дори мотивът за съперничеството е така органично свързан и се явява като един от моментите за обясняването на тези крамоли.

В решението на Вили Цанков всичко е видно в един единен процес – решение чрез отделните типажи. Не бих искал да се спрам на отделни изпълнения, но в работата с актьорите много достойнства проявява режисурата. За мен беше много интересна Рада – решението на Красимира Петрова с нейното предизвикателство в първата сцена, после това предчувствие, верна, органична. Интересен е в схващанията си Дончо на Антон Радичев, също Христо на

Стефан Данаилов.

Мисля, че не мога да кажа нищо отрицателно за никой образ. Тук се отличава Мариус Донкин със своя екстремизъм, с тази верска нетърпимост. Интересен е със своята чистота дядо Милко, Браино на Рачко Ябанджиев.

Другото достойство в режисурата е това, че е уловено строителството, това съзиждане в атмосферата на едно изпитание. Това са вълнообразно прииждащи мотиви и идеи, които през цялото време поставят на изпитание вярата, темата за рода, което внася един драматизъм не само на цялото, но драматизъм и в решенията на отделните образи. Поне за мен, когато чета Петко Тодоров, преобладава настроението, преобладава една статичност. Тук е изведено до краен предел това драматично усещане на образите и драматично усещане на ситуацияите.

Цялата тази сложност съществува в постановката, не само на изпитанието, а и тези колебания, това съдбоносно съперничество, всичко това е така органично и според мен е в драматичен план поднесено.

Искам да отговоря на една уважавана наша колежка, която в една от статиите си в пресата използва такова определение, че "най-сетне в Народния театър се е появила една голяма постановка". Това е по повод на една постановка на Народния театър. Мисля, че това е в практиката на нашия театър през последните години именно този нов подход към класиката. Радвам се, че чувствителен влог към този подход дава един режисьор като Вили Цанков.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата проф. Любомир Тенев.

проф. ЛЮБОМИР ТЕНЕВ:

Другари, вътрешно аз съм настроен много конфликтно в момента, защото току що излезе една моя статия. Трябва да кажа определено и с едно радостно чувство, че постановката на Вили Цанков не само ме уважава, но ме и увлича. Саев каза много неща по концепцията – виждам как той в един план, в едно внушение, в една естетическа точност, на страдание, на скръб, една легенда, едно нещо от великия живот на колибарите тогава, когато още нямаме села, камо ли градове, когато нашето съзнание току що се пробужда и е разделено, раздвоено, българи могат да станат и кърджалии. Това като че ли още повече събужда другата страна на онова българско, същевременно много трагическо загатнато героическо начало, което се ражда тук, тази символика и метафори и духовен живот, който идва в една църква, още поляна в земята, но събрала духа, енергията на една българска нация. Всичко това е като патос, като усещане – и национално, и естетическо го чувствавам в постановката на Вили Цанков.

Пиесата е много трудна за поставяне. Тя е много по-интересна, когато се чете и тази увлекателност на Петко Тодоров създава едно особено чувство.

Искам тук да изразя тази категоричност на образите. На представлението много спомага декоративното оформление и музиката.

Какво мисля за представлението и какви слабости намирам в него?

Първо искам да подчертая като плюс това единство на пиесата. Вземете този банален триъгълник – колко всичко е българско в крайна сметка, един миг от духовната история на онова далечно време. Започва с една фриволна сцена, дори малко жестока, в коя-

то образът на бъдещата жертва е даден в много добра светлина, а и с това подиграване с чувството на един мъж, когато и тя е влюбена в друг и познава това чувство. Може би не трябва да се отнася така с него. Това, което е търсено, е един голям диапазон, особено със силната поява преди гибелта и втората сцена е най-добра нейна сцена и третата сцена със самото влизане.

Какво е моето мнение?

Така или иначе тук Петко Тодоров е уловил нещо, което по-късно е развито в нашата литература. За мен това, което играе Рачко Ябанджиев с една такава вътрешна топлина и усет за мен е Ренесансово начало, Ренесансов дух, един дух, който обединява вече събудени нови идеи. Това не е западен Ренесанс, а наш този Ренесансов образ. За него църквата е не само обединяване на един дух, а и изкуство – тези вечни категории, които се събуждат и оформят в българското съзнание. Това Вили Цанков го е усетил, а също и актьорът. Той дори го играе много съвременно. Това възрожденско начало, което той носи, макар че е много рано, е една от основните теми на самия автор. Контрастната тема тук е драматизмът, консервативното, Забележе какво се получава – тук той не може да спечели вярата на хората с тази Ренесансова идея. Докато оная вяра, макар и българска вяра, е откъсната от всичко онова, което е гробовно. Такъв, какъвто е бил Драган и на когото Вили Цанков е наблегнал – такава е било времето през Ренесанса.

Много добре играе дядо Милко – тази драма на този човек, който иска да спаси църквата, с този точно намерен ритъм контрастно съвпада с други.

Майстор Драган е ценна фигура. От нея идват всички неща. Тя е силна личност, защото времето е такава още. Не може да бъде майсторът силната личност, макар че е направил толкова много. Другият е по-силен, защото консерватизмът още стои в нещата.

Имам една доста основателна забележка – за кавгите. Когато четох пиесата, ми имаш чувството, че Петко Тодоров не дава отговор на въпроса защо са тези кавги и защо не могат да се разберат. Не е причината отношенията между Дончо и Христо. Така както сме се разделили никога за нищо не можем да бъдем стговорни – и тези, които не възразяват срещу кавгите, те ги причиняват. Това върви по един комплексен път и това е една от основните теми. Но ще кажа, че тезата е точно обратното. Вили е показал краха на индивидуализма, макар че под Ренасанс ние разбираме развитие на индивидуализма. Тук е дадено поражението на индивидуализма, особено в тези млади герои. Кавгите, както са изградени у актьорите и са дадени на сцената не с чувство, не със съзнание, а с една такава екзалтирана настръхналост един срещу друг. Екзалтация, която минава във физиология, която пречи на яснотата на словото и не се разбират някои неща. Но няма нищо по-трудно от това, това е само диалог.

Емил Стефанов води великолепно, това спокойствие за Рада-нов. На Пехливанов не му разбирам много. Мисля, че не е качество тази телеграмна острота на репликите помежду им. Тук трябва да се намали нещо, да се промъкне с една пауза, с един вътрешен живот, да можеш да усетиш.

За този, срещу когото възстават, за когото говорят, че ще се борят срещу него – Коняра, трябва да се подчертае малко и публиката ще разбере, че има такъв кърджалия.

Трябва да има по-определени и точни акценти в едно или друго отношение. Младите, и двамата актьори играят задоволително, макар че при Радичев има някакво напрежение, което се отразява и на словото му – ту спадове, ту скокове, не градира много добре. Това може да се очисти и е въпрос на време.

Стефан Данаилов е много добър, особено във финалните сцени. Но общо взето не ме задоволяват любовните сцени. Тук са изхвърлени интермедииите, но от първия диалог между двамата имам чувството, че всичко е дадено и дори говорят за някои неща, които са житейски – става дума за Христо и Рада – а по-късно идва признанието. Струва ми се, че това не е въпрос до актьорите, а трябва да се акцентира, да прозвучи тази любов. Освен това тук любовта не е само любов, това е другият възглед у Христо, за което не случайно майсторът има симпатия към него, който иска висока, голяма църква, свободния дух. Естествено, в силата на чувствата и страстите той е този образ и дух, който трябва да върви напред.

Смятам, че финалът, колкото и да е хубав като настроение, не ми звучи вярно. Има един оптимистичен акцент, както той сам казва: ще отида, ще градя. Той е човекът, израснал като борец и утре ще бъде или човек на изкуството или с пушка ще брани народа. Той няма никого, само отечеството си, духа си, има тази жена, макар и не жива и ще прави големи църкви. Финалът, макар че много ми харесва, но ми се струва, че е малко сантиментален. В пиесата не е така. Там става дума, че убитият го довеждат, тук е изменено.

Много ми хареса Михаил Петров и като представителност, и като вътрешни чувства, и като истина в нещата.

Тази пиеса се е поставяла три пъти, но повече от осем представления не е имала. "Зидари" има много лоша съдба, сценична съдба. Също и "Крал Лир" – велико произведение с лоша съдба. В цялата история три – четири пъти е поставяна тази трагедия. Аз я смятам за най-голямата.

Не искам да пророкувам, за да не сбъркам, но тук за първи

път ще видим Петко Тодоров на сцената като един истински драматург с разкрита неговата в най-добрия смисъл на думата театралност благодарение на Вили Цанков. Това е своеобразен негов български баладичен естетизъм, с който отстоява нашата национална драматургия.

Напоследък се забелязва, че в Народния театър се търси националното. Започна се с "Под игото", сега "Зидари" и това е много похвално.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата др. Таня Масалитинова.

ТАНЯ МАСАЛИТИНОВА:

Това представление ми направи много силно впечатление. Смятам, че другояче в наше време трудно би могло да се направи. Приемам това решение. Направено е красиво, театрално, скъпернически, лаконично, което е много важно. Когато се променя осветлението виждаш едно настъпление на кърджалиите без да ги има кърджалиите. Това е, за което винаги говоря: без миманси, без огромни тълпи и чудесии, а лаконично да се постигне една масова сцена. Това е великолепно решение.

Декоративно много ми хареса. Мисля, че другояче такава пиеса като "Зидари" не виждам как би могла да се постави.

Музиката също е много лаконична и точна, намерена е с много вкус и много силно въздействие.

Пиесата съм я чела много отдавна, не съм я чела сега преди да гледам пиесата и нямам прясно впечатление от съдържанието, но ми прозвуча много съвременно, с много съвременни проблеми, които съвсем не са остарели. Много български и много съвременно ми прозвуча пиесата. Не мога точно да си обясня, но така я усетих.

Какви пожелания имам към постановката?

Струва ми се, че това, което режисьорски е търсено, още не докрай – може би от липса на време – е завършена тази актьорско-режисьорска работа. Това, което режисьорът е искал от актьорите, не навсякъде докрай са го запомнили. Струва ми се, че едно таква представление, което има така красиво и чисто визуално въздействие, трябва да бъде докрай актьорски органически запълнено. Точно таква представление, което върви на ръба на стилизацията, актьорското изпълнение трябва да бъде докрай прецизно, точно, органично. Тогава няма да има тези кавги, тези схватки, както каза др. Тенев. Не че те не трябва да бъдат настървени – трябва да бъдат настървени, но межи би трябва да има вътре повече чисто действие. Формата трябва да бъде напълнена докрай и това зависи вече от актьорите, въпреки че всички актьори са чудесни и са на място.

За Красимира – появяването ѝ в началото – то е много красиво, но прекалено е красивичко. Трябва да бъде повече запълнено с вътрешно действие. Това нейно мотаене между тях ми стои малко формално. Тя е талантива актриса и ще го направи, но трябва да бъде подчинено пак на едно действие. Тя се лута между тях – от страх ли, от любопитство ли, от какво? Не бива да бъде само едно формално присъствие и лутане, защото режисьорът е казал да мине оттук или оттам. Трябва да бъде още повече напълнено с вътрешно действие.

При Мариус Донкин – работила съм и като режисьор с него – той е много талантив актьор, но на него му липсва малко, защото на него режисьорът е дал много остри мизансцени, почти символични. Трябва да бъдат докрай напълнени с действие, с вяра в това, което прави.

Всички колеги са много добри и ми се струва, че това представление ще бъде крачка напред в естетиката на нашия театър. Радвам се, че едно такова представление ще се появи на сцената на нашия Народен театър. От сърце поздравявам колегите и режисьора, художника и музиканта. Получи се едно много хубаво съчетание.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата др. Владимир Каракашев.

ВЛАДИМИР КАРАКАШЕВ:

Казаха се много неща от нашите колеги. Искам да се присъединя към общата оценка, че Народният театър "Иван Вазов" ни показва едно значително представление, една оригинална постановка, която, според мен, има, схематично казано, три основни достоинства:

- преди всичко открива се още една от прекрасните пиеси на нашата така наречена класическа драматургия - българската класическа драматургия.

Искам да отворя една скоба и да кажа, че Вили Цанков много години работи успешно в тази територия, доста неизследвана, територия, в която има прекалено много предубеждения. Искам да спомена постановката му "Майстори", осъществен на две сцени, постановката на "Когато гръм удари" по телевизията е също принципно откритие на Яворов, постановката му "Първите", а трябва да прибавим и постановката му на "Зидари", което по мое впечатление е най-зрялото му търсене в територията на нашата национална драматургия.

На второ място, смятам, че тази постановка има по-широко значение, отколкото откриването на една пиеса. Той разкрива някои пластове по принцип методологически за подхода към нашето

класическо наследство. Разбира се, това решение не може да бъде канонизирано, то е един от възможните подходи, от възможните решения на нашата класическа драматургия, но това решение лично мен ме уважава и ме убеждава. Вероятно към драматургията на Петко Тодоров може да има и други подходи, но пред нас е един подход, който се защитава художествено.

На трето място, което според мен е най-важното достойнство на представлението е, че тук режисурата и колективът на нашия театър успешно успоредяват своите творчески усилия към един от големите проблеми на нашия театър, който в последното десетилетие се решава на различни нива, с различни средства, с различни подходи. Това е изследването на националния характер. И ние, които познаваме сега добре драматургията на Петко Тодоров, включително и "Зидари", с учудване и радост откриваме, когато слушаме текста от сцената, друг въпрос е, че този текст недостатъчно добре се чува, откриваме колко сложно, дълбоко и проникновено Петко Тодоров е разкрил някои особености на националния характер, трайни особености, които не са загубили своята актуалност и в наши дни. Според мен, това е най-голямото значение на тази постановка.

По концепцията се казаха много неща. Мисля, че това, което казаха проф. Тенев и Исаев се допълва в някои отношения. Мисля, че във режисьорския замисъл на първо място индивидуалистичните мотиви минават на по-заден план, което е правилно, според мен. Дори тези мотиви в някои отношения се губят.

На второ място, темата на насилието, една от централните теми в режисьорската концепция, в режисьорския замисъл на постановката, в никой случай не мога да приема, че режисьорът ни показва насилието като една необходимост - лоша, зла, едва ли не

фаталистична. Мисля, че режисурата ни показва, че насилието не може да бъде оправдано във всичките му аспекти, във всичките му възможни нюанси. Това е много съществена черта на режисьорския замисъл.

На трето място, според мен и най-важния момент, че режисьорът е съумял от тази противоречива пиеса с много сполучливи съкращения и главно в сценичната интерпретация със съответните акценти да изнесе на преден план колективната воля като някаква основна доминанта на цялостното представление.

Искам да конкретизирам и някои от силните страни на представлението. Мисля, че има ансамбъл, който играе много целеустремено и общо взето единно като стилистическо решение. Това е един голям проблем за нашия театър, включително и за нашия пръв театър, защото виждаме много сполучливи постановки с много талантиви актьорски постижения един разнороден в актьорската интерпретация. Тук общо взето е единен.

Тук има много сериозни актьорски постижения: Рачко Ябанджиев, Раданов, Стефан Данаилов, мисля, че ^{за} Венко Пехливанов е една от най-сполучливите му роли, Михаил Петров – не искам да изреждам всички изпълнители. Единствената неточност, според мен, може би още при избора, това е на Антон Радичев.

Имам сериозни бележки към Мариус Донкин – общо взето доста или прекалено праволинейно и директно се превъплощава в този образ на режисьорските внушения.

Ние се намираме на един етап, на който постановката узрява, сега е време да направим своите препоръки и бележки, тъй като още има много дни до премиерата. Режисурата, ако счете за необходимо, може да приеме някои от нашите критически бележки.

Имам една принципална бележка към постановката, че слово-

то общо взето стои на доста по-задан план от пластическото оформление, където Вили Цанков е в стихията си. В постановката не ни изненадва по тази линия, има много голямо композиционно майсторство на режисурата, майсторство на мизансцена, майсторски намерена всяка фигура, нейното място в една пиеса, където почти всички изпълнители стоят непрекъснато на сцената. Това е една изумително трудна задача. Но словото, особено в първата част на представлението, достига не повече от 50 на сто и то предимно у младите актьори. Актьорите от по-възрастното поколение, имам предвид Рачко Ябанджиев и Раданов, са добре, но при останалите – аз стоя на седми ред – 50 на сто и особено от бързите пасажии на словото не достига, което лишава представлението от някои важни смислови акценти, които режисурата е чула: има пауза, дори се търси някакъв живописен ефект било с музиката, било с друго.

Постигната е отлична организация на постановката, всички компоненти са в един юмрук съсредоточени – и музиката, и пластиката, и декоративното оформление, и цветовете, и костюмите – всичко е много хармонично организирано, но словото общо взето отсъства в тази пиеса, а всичко е в текста.

Любовните сцени и мен не ме удовлетворяват, в тях има известна преднамереност при решението им, известна преднамерена пластичност е търсена в тях, известна картинност в мизансцените, която у мен лично създава чувство за известна изкуственост.

На последно място, финалът е много хубав, много добре изигран от Стефан Данаилов, но и аз се питам дали това е финалът на "Зидари", дали това е финалът на това представление – говоря в рамките на режисьорското внушение. Той е малко елегичен, дори сантиментален. Не зная дали точно това е финалът, не съм категоричен, поставям една въпросителна, режисьорът е който ще реши.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата проф. Гочо Гочев.

проф. ГОЧО ГОЧЕВ:

Искам да кажа няколко думи и то от практическо естество, но преди това само с едно изречение искам да продължа мисълта на Тенев за нещастната съдба на сценичната история на "Зидари". Изглежда нашият театър ще ошастливи тази нещастна в миналото съдба и най-после "Зидари" ще се задържи на сцената по достойнство.

Искам да продължа мислите и на Каракашев. за това време, което ни дели от премиерата, а и не само това – знаете, че най-хубави трябва да бъдат последните представления в добрите театри, но и от методологическо естество.

Присъединявам се към всички тези хубави страни, но особено силно впечатление ми направи финала на Данаилов – едно голямо душевно богатство има в неговия протест. Това е същият човек, който е начело срещу кърджалиите с ятаган и пушка, а сега се преобрази, трагедията го преобрази. В протеста му нямаше нищо недостойно, а едно благородство, една душевна щедрост, една самота на благородния, на силния човек, който оставя лошото в живота и тръгва да търси някакви светлини. Искам да подчертая този момент, който за мен в постановката е най-силен и понеже е финален, развързка, е направен най-чисто.

Като контрапункт на тази си мисъл да спомена за контраста в първата половина. Тенев говори по-внимателно, Каракашев в по-висока степен, а аз ще бъда по средата – Тенев от деликатност говори за свада в отношенията. Това са конфликти, а свадливо ги играе Донкин. Говоря за средствата, че има свадливост, а формата трябва да бъде естетическа. Дори най-дивите страсти трябва да бъдат поднесени по естетически план. Не мога да забравя в

МХАТ как разказва със страшно статичен мизансцен как крематориумът изгаря това мило лице на майката, носа, челото, любимото лице. Разказва музикално, изящно, само накрая леко се провиква: "Могила, где твоя победа?". По-трагичен монолог едва ли има в световната драматургия.

Става дума за методологията – не искам да правя тук скандали, да оскандалявам обсъждането, защото понякога актьорите пресилват тези неща кой какво е казал. Говоря за Мариус – физическо напрежение, но изглежда той го е почувствувал, но дано да е в нас причината. Защо Рачко Ябанджиев не се смущава, защо Кавадарков не се смущава или Стефан Данаилов и други. С него трябва да се работи, той наистина е даровит човек. Правилно се каза, че за тези първи сцени, за нашето отрицателно впечатление, главно на него се дължи. Това е конфликтен трагически образ, но става неприятен с този свадлив тон, което е типично качество въобще за българския театър. Ние не навсякъде умеем да водим конфликта изящно, със самообладание, спокойно в смисъл на логиката, на необходимото самочувствие. Криво разбран темперамент – и аз съм за темперамента, когато гледам Питър О'Тул – той играе като луд, но гениално играе. Той върви по ръба – една силна приказка и ще падне в пропастта.

Поставям този въпрос не за първи път, аз съм най-възрастният и съм гледал най-много театър – свадлив е българският театър, не пазят самообладание актьорите.

Завършвайки искам да кажа, че у Вили Цанков има едно чудесно равновесие на темите, което стигаше до една математическа точност. Но и тук той има една в много малка степен изяване слабост – склоност към танцувалност. Той е майстор на физическата пластика и го помним още от Иван Радоев – едно чудесно представ-

ление – но тази пластичност е малко пресилена, танцуват повече, отколкото е нужно. Харесах сцената с кобилищата, но ако беше с пет секунди по-малко щеше да бъде по-хубаво. Смятам, че актрисата мисли в момента как да изтанцува по-красиво сцената, отколкото защо е дошла. Тенев ми загатна подобна мисъл. Хубаво е да се хармонира в единство танцувалният момент пластически със словото, със задачата. Но тя е с хубава фигурка и знае, че ще я гледат. Актьорите са суетни хора, критиката никои не я поглежда.

Не мога да приема, че навсякъде словото е зле поднесено, Каракашев малко пресили. В първата част има неща, които смущават, но там е и Рачко Ябанджиев – винаги ме е възхищавала неговата чистота на сценичната реч, нюансите стигат до последния ред. Това е негова специална дарба и в миналото може би по-добре обучаваха.

Има и няма време някои от препоръките, ако режисьорът се съгласи с тях, да се преодолеят някои малки слабости.

За декора се каза, че е много български, много хубав, функционален, позволява на актьорите да играят свободно. Музиката е също много хубава.

Свършвам с мисълта, че това е висша методология, висш пилотаж: в един миг промяната на настроението с кърджалиите. Така трябва да се загатне, да се остави и на зрителя да види кърджалиите. Той ги вижда – и светлините, и всичко.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата др. Иванка Димитрова.

ИВАНКА ДИМИТРОВА:

Искам да кажа няколко думи: представлението, което видяхме, е успех не само за нашия театър, но то дава принос в нашето литературознание, в нашата култура. Защото Вили Цанков като един

скульптор с талантиливи, чисти ръце, е бръкнал в тъмната, мътната глина на нашия български национален характер и е намерил негативните и позитивните страни, изваял ги е съвършено, с много любов, с много самоотговорност за нещата, които показва. И като че ли виждаме едно огледало, в което поради тежките исторически събития, които нашият народ е трябвало да понесе, много кал е събрал в себе си, а също и много жажда за красота, за извисеност, за правда, за свобода. Неца, пред които ние винаги се стъписваме и казваме: защо? Нима ние сме толкова лоши българите, защо сме толкова завистливи, защо не сме единни, защо сме толкова невярващи, защо от друга страна така наивно вярваме понякога и т. н. и т. н. Всички страни на нашия национален характер, които както са носили върхове, така са носили и падения в нашето историческо развитие.

С много устрем духовен той е успял да намери върхната точка, че един народ, който въпреки негативните страни, които е дало историческото развитие върху неговия национален характер, е способен да преодолява трудностите, способен да върви към светлина. Това доближава постановката до нашето време и ни кара нас, зрителите, да бъдем съпричастни към това, което става на сцената и да търсим своята лична отговорност за събития, които стават и в нашата страна и вън от нашата страна в настоящия момент.

Нещо друго, което ме радва: за първи път или почти за първи път виждам така единно стилово представление в нашия театър. Винаги като че ли някаква брънка излиза от представлението, а тук, независимо че има различни възрасти актьори, те играят единно. Помага им вероятно ясният, определен и категоричен рисунок на режисурата. Може би и духа, който им е влял режисьорът.

Съгласна съм с изказалите мнения, че не всички успяват

чрез своето актьорско майсторство и умение да дадат кръв и плът на своите образи, да играят с една човешка развълнуваност, много неща остават в рисунъка и затова ни се струват излишни. Ако проследим изграждането от режисьора на образи и развитието на образи ще видим колко точно време например трябва да продължи тази игра с кобилицата. Но тази кобилица трябва да дойде от един сложен вътрешен живот, за да отидеш до нея, да се допреш или да не можеш да се допреш до своя любим и т. н.

В това отношение идва и неясното слово, което върви много пъти по рисунъка, а не като плод на един вътрешен сложен живот, на едни сложни вътрешни отношения. Но не всички са еднакво талантиливи, не всички артисти са еднакво опитни. Да вярваме, че в следващите ни постановки ще можем да се похвалим с една изрядна, пълна, сложна актьорска игра.

Колкото се отнася до финала аз разбирам мнението на Тенев, но ми се струва, че в тази мъка и в тази преценка също е зародишът на този, който ще поеме щафетата на тези, които могат да строят, могат да дават, могат и да създават. Не е непременно като един герой – би звучало шаблонно.

Толкова чисто е изградено представлението, че можем да си позволим един такъв момент. Пожелавам успех на постановката, какъвто заслужава.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата др. Крикор Азарян.

КРИКОР АЗАРЯН:

Тук се казаха много неща, които не искам да повтора. На мен представлението също направи силно впечатление, споделям казаното от Каракашев и мисля, че наистина Вили Цанков продължава една своя тема, която започна от "Майстори". Радвам се, че това

представление ще се играе в Народния театър "Иван Вазов".

Кои сцени ми направиха силно впечатление?

Решението с момите и съобщението за идването на турците, кулминацията със срутването на скелето на черквата и предхождащата сцена, финалната сцена, където майсторите като пред съд, като пред народен съд, решението на бойците, които дойдоха уморени, най-вече това нещо съсредоточено в решението на образа на Михаил Петров, който е станал един инвалид и съпоставянето на тези, които са били там и са се сражавали, за да могат тези тук да вдигнат черквата и тези, които зад гърба им са извършили това предателство в нравствен аспект.

За едно от най-важните достойнства на представлението аз също ще подчертая ансамбловостта на представлението. Аз също мисля като др. Иванка Димитрова, че независимо от възрастово различие, което винаги е един залог, че по трудно като че ли ще постигнеш ансамбъл, тук хората с един език говорят за проблемите, които ги вълнуват.

Това е една сериозна драматургия, голяма драматургия, но винаги съществува опасност от изравняване на образите – като отделиш два – три образа: на Драган, на Христо, Дончо, майстор Брайно, като че ли другите се сливат в едно. А голямо качество на представлението е, че всеки образ тук е индивидуализиран. Може да има някой по-добре, друг не толкова добре защитаван, но според мен всички играят добре. Някои играят просто отлично и вече се споменаха някои от тях.

Какво бих си позволил като пожелание да отправя?

Много добре започва – още първите мигове ни се подсказва театърът, който ще гледаме оттук нататък и че това ще бъде театър. Веднага след това – извинете ме, но но силно ме подразни

това нещо, когато повдигнаха камъка и видях бутафорията. Това е първото нещо, което искам високо да изкрещя. Трябва нещо да направите, защото оттам нататък при всяко сядане на камъка аз виждам как се огъва. Разбирам, че стои много хубаво и монументално, има нещо езическо, архаично, антично в тези камъни, като че ли всеки камък вече е следа от някаква история, от някаква трагедия, от нещо, което е ценностно и заровено. Това са нещата, които са останали от историята, от миналото. Но по-важно е това, че изведнъж се разрушава това нещо.

Ще помоля също така да се вслушат постановчиците и актьорите и в първия тон на представлението. Тук се говори за последния – аз съм за това, което Тенев каза. Мисля, че има какво да се прецени в последния монолог на Христо. Не става въпрос в решението, а в една по-голяма точност на мисълта, дори бих казал на ударението – върху какво точно ще падне. Има нещо подобно и в началото – една приземеност, една непосредственост, една естественост, която не е достатъчно одухотворена, няма онова вътрешно емоционално напрежение, което ритуалът като че ли изисква. Това, че ние стоим трима души, че ще целунем един камък и този камък ще сложим пред вратата, през който ще мине народът, това ние трябва като жреци да направим. Това го има в мизансцена, а интонацията, звукът, не са адекватни на това нещо.

Второ, изисква се малко повече внимание върху сценичния разказ. Сега представлението като че ли е направено за зрители, които знаят "Зидари", а не за хора, които не са чели "Зидари" и на които трябва все пак фабулата, историята да бъде ясна. За достигането на този сценичен разказ пречи донякъде това, което се каза, че на някои места текстът се загубва, заглъхват обстоятелствени думи и се изпуска логиката на нещата. Може да се про-

вери още веднъж в това отношение.

Накрая искам да кажа две думи в защита на двама актьори, за които се направиха доста сериозни забележки, нелишени от основание, но понеже съм имал възможност да работя с тях бих желал от по друг аспект да погледна нещата. Става дума за Мариус Донкин и Красимира Петрова. Впечатлението от неудовлетвореност до известна степен се дължи на едно качество, което тези актьори притежават, едно положително качество, което при тях е преекспонирано – това е чувството да бъдат докрай изпълнителни. Не да се изявят, а да бъдат предани, да изпълнят това, което се иска от тях. Обикновено синтезът се получава от това, че режисьорът иска нещо, актьорът се съгласува, но има някакви задръжки, внася корективи откъм искането на режисьора и оттук се получава синтеза на нещата. Докато и Донкин, и Красимира са абсолютни изпълнители. Работил съм с Донкин в "Крал Лир" и го помня: каквото му поискаш той ти го прави – винаги има два пръста повече с прекалено ярко мастило пише. Вижте Красимира колко е убедителна в по-силните сцени, но тя дразни и мен лично в първата сцена, където прекалено всеотдайно сериозно рисува режисьорското решение и се получава едно преекспониране. Но понеже това го няма по-нататък в такава степен бих помолил Вили Цанков да помисли дали е необходимо в самото начало в сцената между Рада и Дончо и Рада и Христо тя да бъде толкова многословна в пластично отношение, толкова бърлива, толкова фриволна. Може би един аскетизъм, една сдържаност, една по-голяма пластическа и психофизическа концентрираност би помогнала, за да не бъдем в първия момент шокирани от сценичния образ.

Благодаря на колектива за естетическото удоволствие, което ни беше предложено.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата др. Тенев.

проф. ЛЮБОМИР ТЕНЕВ:

Искам да добавя нещо, което пропуснах. Съгласен съм с това, че малко лек излиза камъкът, когато го носят на авансцена. Но има нещо друго – защо Вили Цанков е направил нещо, което в пиесата го няма: кръстът е една метафора, те много мъчително издигат този кръст. В пиесата е даден като нещо много голямо, ако си спомняте. За него много се говори ще могат ли да го качат горе и т. н. А тук си играят с едно кръстче, което веднага поставят там и което намалява това драматическо напрежение в действието. Това е едно решение, но ми се струва много леко направено. Кръстът това е символ, това е вярата, това, което най-трудно става в пиесата.

Искам същевременно да отбележа нещо, което се изпусна и което е много хубаво – цялото решение с този скърцащ геран. Вили Цанков много обича кладенците. Чудесно е направено това обесване с това въже. Никога не ми е идвало на ума, че може таква хубаво решение да се намери.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата др. Димитър Канушев.

ДИМИТЪР КАНУШЕВ:

Ние имаме среща с представление с много висока степен на зрелост, въпреки че има една седмица до премиерата. Не зная дали това е първата среща с някаква публика. Много рядко сме се срещали със завършено представление, да му трябва няколко срещи, за да станат по-отчетливо изразени някои идеи, теми и пр. Съгласен съм със забележките, които се казаха и искам да кажа само най-общата си преценка.

Според мен тази постановка е полемична – полемична спрямо литературната и театралната традиция и полемична спрямо съвременния театрален живот. Смятам, че това е едно от най-високите качества на театъра. Знаете колко временни пласта се натрупват в тази пиеса. Сложността тук идва от много неща: от нашата история, от Ибсен, от новата драма, където школува, чия естетика приема Петко Тодоров и т.н. – тук се прибавя и нашето време, което внася вътрешна стройност в постановката: идейна и художествена. Според мен, това е най-значителният момент в творческата работа. То придава в най-голяма степен оригиналност на постановката, при това не само като заявена концепция, като тезис, но и като една художествена организация, една художествена плът.

Рядко се срещат представления, които така си поставят като главен проблем изображението на колективния народен живот. Това му дава разрешение на съвременно идейно методологическо равнище. Това изисква специално изследване – решаването на такъв основен проблем в развитието на Народния театър и на българския театър като цяло.

Не мисля, че в постановката може да се говори за стилизация – може би само в началото нещичко е загатнато – тук става дума за един реален бит, поетически разкрит със своята символика, със своите обобщения. Вили Цанков в това отношение като режисьор или търпи развитие или ни предлага една друга страна от своя талант и своето разбиране на съвременния театър. Това за мен е дълбоко съвременно вглеждане на миналото и съвременния живот, установяване на контакти с едно съвременно морално и художествено съзнание. Смятам, че ще има сериозни разисквания около това представление и ще заеме особено място в съвременния ни театрален и художествен живот. Не се безпокоя за отделните актьори, това е въпрос, който още до премиерата ще отпадне.

За финала – това е право на режисьора това тълкуване на драматургията, предполага такова решение. Това, което проф. Тенев каза за едно по-дейно или оптимистично решение на образа на Христо – възможен е подобен акцент. Аз бих желал да бъде така, но мисля, че има много характерно в цялата тоналност на представлението едно такова искрено, честно вглеждане в себе си и затова е дадена тази тоналност на постановката. Тук се търси кореспонденцията: една истина, върху която се гради приемствеността и освобождаването от едни или други качества и черти на този национален характер.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата др. Чавдар Добрев.

ЧАВДАР ДОБРЕВ:

Днес ние имахме среща с една значителна творба на съвременното театрално изкуство. Отбелязването на 1300-годишния юбилей от създаването на българската държава е въпрос не само на ритуални действия, но въпрос на създаване на крупни произведения в областта на театъра, на литературата, на изобразителното изкуство, на музиката. Мисля, че тук става дума именно за таква сериозно творческо отношение към големите ценности на българската литература, на българската драматургия в един синтез режисура – художник – музика – високи постижения на актьорите от Народния театър "Иван Вазов".

Подробно се говори за това, че идеите, които са се реализирали през вековете, характера на българина, противоречията, неговата драма и поетичният му дух са вплътени в постановката. Подробно се говори и за композиционното майсторство на Вили Цанков, за майсторството му в областта на мизансцена, на изграждане на отделните сцени, характеризирането на образите. Смятам,

че всичко това е справедливо и както каза др. Канушев тук има открития за които нашата театрална критика тепърва ще говори и ще ги оценява. Може би най-важното е, че става сценично откритие на една българска пиеса с достойнства.

Остават броени дни до премиерата. Присъединявам се към това, че словото, особено в първата част, не всякога достига до публиката. Понякога заради класическия рисунък се жертвуваха много съществени моменти от това, което е вътрешен живот на образа.

Бих препоръчал на режисьора и актьорите да помислят малко повече за цялостната логика на поведението на отделните герои и на развитието на конфликта. Разбирам, че се работи едни малко по-условен маниер, разбирам, че чрез визуалното, известно уедряване, чрез някаква декоративна красота се търсят също едни душевни внушения. Но все пак съм убеден, че самата пиеса на Петко Тодоров извън огромните положителни страни има и един недостатък - това е противоречието между сериозните идеи, с които се занимава авторът и притъпения драматизъм. Смятам, че тази слабост и сега съществува в постановката, независимо от всички достойнства, за които говорим.

Как се развива драматичната съдба? Още отначало е ясно, че има един конфликт, ясно е, че се гради черква, гради се една нова идея, ясно е, че се прави едно предложение за вграждане на жертвата, а по-нататък на различни степени тази тема се обсъжда. Но мисля, че ^{на} степента на една високохудожествена защита има един момент на повторение и това вече дистанцира зрителя от действието.

Тук не говоря толкова, че в някои моменти се отива в малко по-жанрова характеристика, която едва ли е най-доброто - това дори не е толкова важно, превърнахме една малка сценка с кобилцата в център на нашето обсъждане. По-важният въпрос е за логи-

ката на конфликта до онзи момент, когато се взема решението за вграждането и нещата, според мен, вървят в една конфликтна и основана линия.

В този смисъл искам да защита Мариус Донкин, признавайки обективността на критическите забележки към него – представете си без динамизма, без агресивността на този актьор цялото представление. Това ще бъдат много благородни, чисти души – едни по-страхливи, други по-безволеви, други вярващи в едно дело. Но той е като таран, като водач на едно драматично действие, защото все пак театърът не е просто представяне на идеи, а сблъсък на воли. Мен ми се струва, че той в този смисъл изпълнява тези функции и ние трябва да го признаем. Ние говорим за средства, а не говорим за най-важното – за тази конфликтна динамика, която носи този актьор. И препоръчвайки на Мариус Донкин нещо да подобри в областта на средствата – аз бих казал и в областта на словото – в същото време ние в други образи при реализирането на конкретни ситуации трябва да потърсим повече динамично конфликтно напрежение, което не е въпрос само на сблъсък на идеи, не е въпрос само на едно доказване на висок професионализъм и талант, а самоизразяването на човешкия характер.

Смятам, че в тази насока може да се постигне повече дори в едно такова представление, което има свой облик, своя индивидуалност, едно представление, което действително е постижение за днешната театрална култура.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата др. Ванча Дойчева.

ВАНЧА ДОЙЧЕВА:

Искам да подчертая задоволството си от големия успех на българския театър, което направиха и всички изказали се. Аз също мисля, че сме свидетели на един значим и много голям художествен факт. Това е един дар в нашата юбилейна година – за 1300-годишната.

Седейки долу в залата аз се чувствувах горда, че съм дъщеря на този народ, независимо от падовете на българската история, независимо от негативните страни на българския характер. Аз съм горда, че именно на този народ съм дъщеря. Толкова сила, мащабност, дълбочина се излъчваше от сцената, така монолитно е изградено представлението, че то респектира и говори за онези традиции, които българинът цени. Аз мисля, че това представление ще бъде особено поучително и за младото поколение, и за по-възрастното. Всеки ще намери в него своя тема, своя мисъл и ще открие отговор на тази тема и мисъл. Всичко с толкова лаконични, но силни средства, е показано на сцената.

Мое лично мнение е, че ^Вначалото и финалът, този хор аз не възприех и особено се подразних от финала. Може би защото съм участвувала в много концерти, но така грубо театрално ми прозвуча този хор. Имаше хор някъде по средата на представлението, но тъй като много прецизно е подбрана музиката и звука, в началото и в края този патетизъм и тази приповдигнатост на хора мен ме подразни. Може би една тишина, може би някакъв друг звук в началото би ми подействувал по-силно, тъй като много хубаво действа декорът с осветлението горе на оголените черепи и тази църквица с празното пространство, но което не ми прозвуча като празно, а като едно затворено око, което след поставянето на кръста като че ли се отвори. Това е съзнанието на българина, което се пробужда. И наистина внасянето на кръста не звучи с тази сила и мащаб-

ност. Може би той направо трябва да се постави в това празно пространство.

Искам да кажа, че началото като осветление, като атмосфера, ми звучи много по-силно, отколкото тази начална музика. А за останалото музикално оформление то е на изключителна висота. Всички говориха за това. Също за декорите. В костюмите нямаше нищо, което да подразни, освен може би кожухът на Косьо Цанев, който му беше в повече. Ако беше на ниска фигура не би звучал така театрално и особено тази приведена фигура, която непременно трябва да избегне.

Хареса ми движението в началото. Може би то още органически да не е изпълнено от всички актьори. Но това движение говори много: то говори за вглеждане един в друг, говори за страх, говори за по-голяма чувствителност. Мен много ми допадна пластическото решение, което непременно трябва да се обере в тази сцена, която страшно подразни – първите две сцени между Рада и Дончо и между Рада и Христо. Там се получи една излишна кокетливост, която не е присъща на българката.

Говорейки за българката искам да подчертая постижението на Красимира Петрова, която смятам, че след "Деца на слънцето" и "Клопка" прави една от много добрите си роли в нашия театър. Като изключим първите две сцени оттам нататък тя е много верна и аз мисля, че режисьорът е успял да скрие някои от нейните слабости, които ние добре знаем и много добре да експонира отличните ѝ качества.

Мисля, че между автор и режисьор има дълбока същностна връзка. И най-ценното е, че тази пиеса е попаднала върцете на Вили Цанков или сам я е избрал, тъй като няма такава същностна

връзка при някои от актьорите с този вид драматургия и те вече леко увисват.

Особено силно впечатление ми направи това, че всеки образ в представлението символизира определена черта от българския характер. Така възприех всеки образ: един образ носи мъдростта на българина, другият носи предпазливостта, трети страха, четвъртият волята, пети – предчувствието за съдбовност, шести лириката, седми – оптимизма, осми носи трагиката – всеки образ носи определена черта и събрани в една те изграждат българина като цяло. Тук се получава тази сила и дълбочина на представлението. Затова отделните по-слаби актьорски изпълнения тук не дразнят, не пречат на цялостния ход на събитието.

Мисля, че има спад в сцената около хлябовете – огромен спад, за който трябва да помислите. А от друга страна има прекалено изсилване в някои други сцени, има прибързаност, има форсиране. Ако Мариус Донкин обере част от тази форсираност при него нещата ще се наместят както трябва.

Липсва един ауфтакт – казвам го като актриса – един малък ауфтакт, когато се изнася ризата. Мисля, че шествието с момите трябва да се предхожда от едно динамично изнасяне на тази риза. Трябва да се получи някакво стъписване, след което да излязат момите с хлябовете и свещите. Нещо мъничко ми липсва като пауза, като насищане преди тази сцена.

Съгласна съм за финала – той трябва да бъде с тази вгълбеност, но с един оптимистичен завършек, нещо, което сте се опитали в хора да постигнете, а мисля, че трябва да бъде в самата постановка: и в осветлението, и в начина, по който ще се произнесе този дълбок и сложен монолог. Това вече се дължи на режисьора, а не на актьора.

Мисля, че има известни грешки при подбора на актьорите. Тук се говори за Антон Радичев – аз не възприемам този актьор за тази роля. Радичев е в друга тоналност. При Стефан Данаилов колкото и да съм доволна в неговия образ ми е нужна по-голяма вгълбеност, което ще дойде няколко представления след премиерата. Иначе напълно възприемам решението на този образ.

Нужно ми е повече при Кирил Кавадарков – тази негова мъдрост, присъща му в живота, искам да излезе повече на сцената. Тази негова характерност, рядко срещана, с която се отличава от другите актьори, искам да намери по-голяма защита тук.

Искам специално да подчертая няколкото великолепни постижения на Раданов, на Рачко Ябанджиев, за тяхната великолепна дикция, за която стана дума, за тяхното умело водене в такъв вид драматургия на образите.

Искам да подчертая, че ми хареса подхода към образа на Венко Пехливанов, Атанас Воденичаров, на Николай Николаев, особено в последните сцени. Дори малките ролички на момите, които там се мяркат с по една реплика – и те допринасят за цялостното изграждане.

Особено искам да подчертая цялостното изграждане на образа на Михаил Петров. Мисля, че това е едно постижение, напоследък той показва няколко образа, в които виждаме едно значимо развитие на този актьор.

Смятам, че с тази постановка, режисьор и целият театър, целият колектив зида ценности, зида идеи, зида мисли и то съвременни, което е най-ценното. Можем да се поздравим с големия успех на нашия театър.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата др. Пенчо Линов.

ПЕНЧО ЛИНОВ:

След едно такова категорично утвърждаване на това представление и след изказванията на моите учители и приятели съм длъжен да взема думата, защото при първата ни среща с Вили Цанков тук аз не харесах неговата постановка и му казах това нещо, че този тип театър не го възприемам. Той ми отговори, че съм отровен от реализма. Сега, когато харесвам представлението, не е правилно да премълча, защото той след това ще ми каже още по-тежки думи: "Когато ме харесваш мълчиш, а когато не ме харесваш ме нападаш".

Вземам думата, за да кажа преди всичко това, че харесвам тази постановка и не се различавам от вашия утвърдителен патос. Трябва да ви призная, че с особен страх очаквах този момент – страх, който се пораждаше от следното: Вили Цанков направи по Рачо Стоянов едно блестящо представление на две места; направи едно още по-хубаво представление в театър "София" по "Първите". Като зная тази пиеса, сравнявайки я с "Първите", страхът ми беше от това дали ще успее и тук да се защити на същото равнище. За щастие той успя и дори в известно отношение надскочи това равнище.

Има нещо и тъжно, и радостно в тази пиеса. Първо, тя се появява в едно време, когато нищо няма преди това. Това е една гола поляна в българската драматургия. Съществуват само три големи съчинения в другите области: имам пред вид "Под игото", Алеко Константинов и "Записките" на Захари Стоянов. А в драматургията нищо или почти нищо, ако сложим тези първи опити.

Това е една пиеса, повлияна силно от по-издигнати нации,

от по-издигнати образци, но пиеса, намерила националните особености, националните характери, националните типове. И след толкова години тя намери истинската си реализация на наша сцена. Това трябваше да стане, жалко е, че не е станало по-рано, радостно е, че става наше време.

Тъжното идва от друго в моето съзнание – такава е историческата съдба на нацията. Гледате по телевизията сега филма "Бруденброкови" и виждате през миналия век в едно такова време къде са били те, къде сме били ние. Ние сме били, както се каза, на гола поляна. И в същото време не сме били на съвсем гола поляна, а това подмолно течение, тази кръв е съществувала, живеела е под потурите, под калпаците – тази воля за напредък и успех е съществувала и избуя през Възраждането, а и по-късно в съответните дела и съответните съчинения.

Това новаторско произведение "Зидари" намери чрез едно интересно, силно, категорично решение на Вили Цанков своя път.

Канушев каза, че постановката е полемична. Вярно е това, но смятам, че е и категорична. Тя защитава по един категоричен начин идеите и естетиката на Петко Тодоров.

На мен ми хареса: преди всичко умението на режисьора да създаде ансамбъл. Тази пиеса без ансамблова игра не може да съществува, ще се провали още след първото представление. Тук режисьорската воля е била достатъчно категорична, достатъчно силна и убедителна, за да обедини всички в едно цяло, да удари в точната цел. Това не се дължи само на професионалното майсторство на Цанков, дължи се и на неговите ясни естетически и национални концепции, които той цял живот преследва.

Но наред с отбелязването на момента ансамбловост като

положително качество, то съществува и другия момент – моментът на индивидуализацията на образите. Тук е другият голям успех на Цанков, че е успял да създаде типове, не само характери. Вие споменахте, че Пехливанов ви харесва – това е един тип за мен, тип и на страхливия, и на колебливия, и на човека, който съобразява, да оставим другите по-ясни и по-категорични образи.

Не искам да оспорвам вашето становище, ще кажа само моето вътрешно чувство относно Мариус Донкин и финала на Стефан Данаилов. Аз харесвам Марио Донкин. У него има нещо много наситено и силно, такава чувство ме завладява. Може би на един теоретически анализ ще му се намерят много дефекти, но ако се доверите само на чувството си, а аз му се доверявам, той е един силен и категоричен образ.

Радва ме, че и финалът на пиесата е така доведен от Вили Цанков и така майсторски изигран от Стефан Данаилов. Разбира се, представлението нямаше да има този завършен образ, ако не беше едно татова сценично оформление, една такава сценография, като на Светла Цанкова. Това е единство на режисьор и сценограф, не мога да кажа чие е, но явно е нейно под влиянието на режисьора. Но важното е друго: че то е хубаво, че то е интересно, че създава онази творческа атмосфера, онази поетична атмосфера, която за щастие съществува в постановката.

Тази пиеса може да се насити с едни потури, с едни калпаци, които могат и да събудят смях. За щастие и художничката, и режисьорът са погледнали под един друг ъгъл, малко са естетизирали костюма, довели са го до едно състояние на мъжественост. В това представление мъжествеността присъства и това ми харесва.

Това представление с директните си реплики ни кара да зададем въпроса: какво е съвременното звучене, какво иска да каже? Директно той няма да отговори на този въпрос, той отговаря индиректно със своята естетика, със своята поезия, със своето национално чувство, национален дух.

проф. ГОЧЕВ:

Темата на насилието и сега е съвременна.

ПЕНЧО ЛИНОВ:

Искам още веднъж да повторя, че харесвам представлението, радвам се на успеха на Вили Цанков и малко му завиждам.

ТАНЯ МАСАЛИТИНОВА:

Ето Ви едно експортно представление, което може достойно да ни представи навън.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата др. Рачко Ябанджиев,

РАЧКО ЯБАНДЖИЕВ:

Като участник в представлението искам да кажа няколко думи. В процеса на работата с Вили Цанков имахме малък смут със заболяването на наш колега и трябваше да влезе Атанас Воденичаров. Като партньор на сцената той е много убедителен и за кратко време той успя да се справи с тази задача и то добре.

Искам да кажа няколко думи за началото на репетициите. За първи път работя с Вили Цанков и малко плахо започнах работа, защото не го познавах и не знаех маниера му на работа. Но при първите репетиции се вслушах в него, започнах да внимавам, да мълча, само купувах, не давах нищо. Той знаеше тази работа и може би малко се е смутил, че трудно навлизах в самото начало.

Искам от името на всички актьори, които участвуваме в тази пиеса, да изкажа възторга си и задоволството си, че имахме

възможност да работим с режисьор от такъв ранг като него.

На мен много ми допада тази негова етика, култура, с това отлично познаване на материала, с който работи. Бих казал за него нещо, което малко е характерно за други режисьори – всеки ден той идваше с нещо ново, което показва, че след като излезе от репетиция, той работи, мисли, реже, прекроява. Всеки ден идва с нови задачи и това много помагаше на актьорите и лично на мен.

Затова искам да изкажа голяма благодарност от името на всички, че имахме възможност да работим с него. Но бих отправил едно пожелание към него: ние актьорите сме като децата. Може би неговата етичност, възпитание, не му позволяват да бъде малко по-суров. Както гали с една ръка така да плесне с другата. Защото ако имаше и това нещо у него, такова изискване да има към някой от актьорите, биха могли някои неща да имат по друг вид, по друг характер да заемат. Той от деликатност мълчеше, слушаше, доверяваше се прекалено много на актьорите, което е хубаво, но от време на време би трябвало малко с камшика да плесне. Аз никога не бих се сърдил, ако се плесне камшик върху мен, защото си вземам бележки от такива работи.

Винаги ме е респектирала тази негова точност, дисциплина и чистота в работата. Той идваше пръв на репетиции, след него идвах аз. Създаваше творческа атмосфера за актьорите. Това искам да му благодаря от името на всички участници в постановката.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата др. Вили Цанков.

ВИЛИ ЦАНКОВ:

След като направих "Първите" започнах да се оглеждам към "Зидари" и си казах, че това не може да бъде, тази битовост с тези китки и кладенци, безброй пътечки... Ако прочетете описания-

та на декора според автора ще видите, че там съществуват села, кладенци, пътечки и още много други.

Казах си, че това не може да бъде, но суетността ли, чувствителността ли, но като ми предложи театъра се амбицирах и започнах да мисля по тази постановка. Веднага разбрах, че работата е по-трудна от тази при "Първите" по няколко причини:

Първо, защото в края на краищата "Първите" е една семейна пиеса. Синът на Петко Тодоров ми обясни, че там са скрити конфликтите на тяхното семейство. Там съществуват сюжетни линии, съществуват и други събития, които са разгърнати на пълен глас, което е много важно за възможностите за сегашно сценично осъществяване на Петкотодорова пиеса.

Съществува второ действие, което представлява нещо като парламент – уличен или площаден – и има нещо, което те държи по сигурни пътища към сценичното внимание и вниманието на публиката да бъде приковано здраво с това, което става на сцената.

Тук един повърхностен поглед на "Зидари" ще каже, че те през цялото време стоят и се карат, не работят и едно и също, едно и също, докато трябваше да се намери рисунъка на другите сцени, които да прозвучат по-индивидуално една от друга, за да има някакво разнообразие в постановката. С тази единна боя за разлика от "Първите" работата по сценичната изява е много по-трудна.

Вие тук говорите за известна свадливост в майсторите, когато те разговарят един с друг. Трябва да ви кажа, че същата дума в разговорите с колектива и ние употребяваме. Трябва веднага да ви кажа, че репетициите рязко се отличаваха една от друга. "Първите" както го изиграха, така продължават дори и сега да го играят, въпреки че в театър "София" представленията много падат примерно една моя постановка – "Ричард III" вече е едно нищо, а

"Първите" продължава да се държи, защото има много здрави сценични неща, за които актьорите да се хванат и да поддържат представлението.

Огромен страх имам за поддържането на това представление. Зная репетициите – само малко вдигане на тона и всичко пропада. Тогава се получава съвършено друго съдържание, съвсем елементарно и нищожно, нямащо това внушение, за което се радвам, че много от вас казаха за представлението.

Тази игра да се вдигне тона и да се чува и това обратно връщане към душевността на съдържанието това ни е било непрекъснатото колебание. Днес преди представлението заявих, че е по-добре да се държи категорично душевността на нещата, отколкото обещателно да ни чуят. Как ще се чуе нататък не зная, но мисля, че в крайна сметка актьорите, понеже всички са талантиливи, ще намерят този път на сценично усещане, за да запазят духовната страна на представлението и едновременно с това да бъде разбираемо и чуваемо, както се употребява тази лошо измислена дума "чуваемост"

Веднага трябва да заявя, че днес Антон Радичев е много болен, с висока температура и не направи това, което е правил на други репетиции. Той със сетни усилия изигра това, което трябва да играе. Що се отнася принципно до избора на актьора продължавам да мисля категорично, че е много добре дето избрах такъв мечок и грубиянин, защото иначе ще стане една сантиментална история. Чорбаджийското синче щеше да излезе със стеснена чорбаджийска характеристика на изнежено момче, а не онези национални черти на свадливост, на чорбаджийщина, което здраво и силно, едва ли не с юмрук и със силна пета трябва да се изразява. По Петко Тодоров не е така. Според него той е изнежен и на места намеците за него са други като физическа индивидуалност, дори и като

духовна. Но ми се струва, че в нашето съвременно материалистическо мислене трябва да се отиде именно като такъв образ, защото у Петко Тодоров социалната страна е важна. Разбира се, тя е значително по-слаба в "Зидари", отколкото в "Първите". Проблемът за националната психика и дух е повече заложен тук като проблем, отколкото социалната среда, както е това в "Първите". Но тези страни не липсват и те са червена нишка у Петко Тодоров. Аз съм чел какви не критики за него и много ме е било яд, когато такъв мой приятел като Пенчо Данчев насила се мъчи да го натика обратно в средата, от която е излязъл, че бил чорбаджийски син и т. н.

Удивлява ме как той сам, ренегат на своята класа, излязъл от там описва разложението и загиването на тази класа и винаги очите му на симпатия са към народа – вземете и "Зидари", където позитивната страна се носи от долната махала, от бедняка Христо и където Рада е също ренегат на своята класа и гледа към долната махала, а не към горната и т. н., и всичко, и всичко... Ние понякога формално започваме да търсим такива неща да анализираме факта с живота, какво бил писал той в едно свое писмо, че сменя публичното събрание с естетиката и т. н., като че ли това го четат няколко десетки, а пиесата ще гледат няколко десетки хиляди. Какво той е написал е много по-съществено и каква му е душата, а не това къде в своите разсъждения нещо бил казал.

Мен ме вдъхновява личността на Петко Тодоров и не го крия. Той ми прилича на сам рицар, излязъл на площада, където раздава справедливост наляво и надясно. Тук искам да подчертая неговата неподкупност именно като ренегат на своята класа, как той е абсолютно справедлив към всичко, до което се е досегнал и дава неподкупна, честна ориентация, без никакво предубеждение към категория, към класа, към човек и т. н.

Твърде малко е популярен този човек като мислител и като духовна култура сред широките кръгове на нашата общественост, публика и народ. Направо заязвавам, че широката публика не е подготвена както трябва да възприема Петко Тодоров. Това ми е един от страховете за бъдещето на представлението, но да не пророкувам. Много стракове имам за бъдещето на представлението и това е, което ви казах, необходимостта вътре да е непрекъснато душевно, да се мъчат да изразяват хората всички тези неща, които вие толкова добре охарактеризирахте, държи актьорите непрекъснато в едно противоречие, малко да вдигнат и започва да става съвършено друга история, щом свалят обратно – започва да не се чува и информацията става по-слаба. Това противоречие е най-страшното и трябва да се преодолява, мъчително да се търси, както самите зидари търсят решението на въпроса.

За любовните сцени – за Красимира Петрова същата дума ми дойде: танцувалност, когато направи цялата работа. Това се дължи на две неща:

– първо, на мое недоглеждане, защото твърде късно оставям да излизат майстор Стойко и Раданов наядно и тя трябва да търси запълване и оттам тръгва един тон на игричка, която се пренася по-нататък и днес се увеличи повече, вероятно от напрежение.

В тон на оправдание или критичност трябва да кажа, че Кирил Кавадарков също не беше на своето ниво днес. Той има особен рисунък на гневливо безсилие сред "пигмеите" – условно употребявам тази дума – които са около него. Днес не можа да излезе това и оттам, може би, дойде известно впечатление за свадливост.

Идва въпрос за нашия конфликт с проф. Любомир Тенев за това, че не е било известно за какво тези майстори се карат. Ще

ми позволите малко обстоятелен да бъде: още като прие тази вяра нашият народ той я прие от врага. Този факт, според мен, в националното съзнание още оттогава е дал негативни последици – да приемеш вярата на врага това значи много колебания, това значи да не искаш дълго време да я приемеш, това значи да измисляш ереси, с което ние станахме знаменити по целия свят, това значи Симеон Велики да прави демонстрация пред Цариград, това, че "аз със същото мога да бъда по-бляскав и силен от вас", това значи да се създава литература, с която да се покаже, че "ние също можем повече от вас", и т. н.

Това е сложило белег върху нашата вяра не само религиозна, а въобще понятието вяра в това или онова.

Може би съм наивен в този анализ на нещата, но мисля, че тези работи идват много отдалече и съчетанието на два етноста, свършено противоположни: прабългарския и славянския, които водят до разнобой вътре непрекъснато, тази военна дисциплина на прабългарите и другата сантименталност и пълна недисциплинираност на славянството. Всички тези разнобои са създали тези наслойки вътре, които в един момент взема връх едното начало, в друг момент е обратно. Това е нашата история: от 1300 години 750 сме под робство, под чужда власт, която не сме уважавали и сме били негативни. Сега в пиесата пак е чужда власт. Дядо Милко няма никаква власт. Да имаш власт значи да имаш сила зад гърба си. Той няма никаква сила зад гърба си. Това е една морална власт, която не може единоначалието да наложи. Ако се погледне историята, другарю Тенев, мисля, че може да се намери някакво обяснение или оправдание, че това не е някаква сила отгоре, макар че аз внушавах на актьорите, на майсторите, че това за тях е непонятна сила. Това е като чумата, която в непонятен момент изкача и започва

да разяжда нещата.

Поставя се въпроса за Мариус Донкин – съгласен съм с Чавдар Добрев: представете си цялото това представление без неговата динамичност. А вие стоите на своите хубави идеални естетически изисквания, аз стоя между представлението и публиката. От 30 години съм професионален режисьор и зная какво означава да изгледа това представление публиката и какво означава, че от време на време той трябва да бъде скандализиран, довеждан до остри конфликти, които да му се поднасят. Трябва да кажа, че Мариус Донкин беше малко под своето като вътрешно съдържание. Може би смущение от Художествения съвет. Правил е и по-добри работи в тази насока. В такива нервни моменти външният конфликт се изостря повече, отколкото трябва.

За кръста – белята е, че го слагаме в нишата, а не го качваме горе на черквата. Това не можа да намери техническо разрешение и кръстът остана като едно средство на майстор Драган, а не като символ и като момент, в който се вдига. То му послужи за средство, отколкото момент, в който да се издигне.

Има възражение за кожуха на Косьо и Николай. Става дума, че в четвърто действие, когато майсторите се каят и отново изнасят греховете си, аз направих едни мизансцени непрекъснато на Косьо и на Николай в израз на това, че тук наново пред селото се разкриват истини за тяхната греховност. Чрез тяхното каене се разкриват някои тайни как е станало това нещо, което селото не знае. Цялата работа стана между майсторите, само те присъствуваха, когато я вградиха. А сега пред цялото село наново и сензационно се разкрива кой какво е казал, какъв грях е имал. Те един друг се каят и обвиняват, примиряват, мъчат се да се оправдаят, което е сензация на селото. Ако сцената позволяваше и ако

това нямаше да внесе друго, то аз бих внесъл цялото село да присъствува, когато те пред всички ще разгърнат своите кирливи ризи.

В миналото много е писано за майстор Драган това ли е истината – жертвата в името на голямото. Много странно ще ви прозвучи, но майстор Драган е далечен предвестник на фашизма, на насилието, макар то да е за спасението на народа. Но когато ти чрез греховност спасиш народа, когато заколиш най-доброто му, това от съвременна хуманна гледна точка е грях и не това е пътят. Но не мисля, че майстор Драган е виновен – виновни са всички майстори, които всички по пътя на своя страх не можаха да намерят сили в себе си и позволиха в един такъв момент да вземе връх, който като че ли беше спасението на нещата. Не е в майстор Драган вината, не е той толкова греховният човек.

Искам да направя една далечна алюзия на това, че ако немският народ не беше в такова състояние Хитлер никога нямаше да направи това, което извърши.

За хляба – това е моя измислица, няма го у Петко Тодоров, както и внасянето във второ действие на Рада, което е също моя измислица. За хляба има една такава история, много неприятна българска история: изядоха хляба за дружината. Това е трагична история, която присъствува в българското съзнание.

За финала – колебанията ми са абсолютно същите, които постави проф. Тенев. Със Стефан Данаилов много сме секолебали. Отначало той го правеше патетично. Много малко е това, което се казва и страхът, че ще прозвучи патетично, голо, у нас съществува много солидно. Опитвахме го, на маса го правеше така, но когато дойде целия рисунък и стилистиката и представлението се затвърди ние все повече се страхувахме да вдигнем тази работа – всъщност това са само две реплики, които биха прозвучали много

опасно, ако се вдигнат като краен оптимизъм на нещата. В края на краищата това е търсене на индивидуалното начало, което ще се бори за спасението, както е според Петко Тодоров.

Мисля, че с оставането само той да звучи и със затъмняването на всичко друго е ясно, че това е бъдещият, който е останал със здравото начало. А и Стефан Данаилов изразява физически здравото начало, което ни дава известно успокоение, че това звучи някак си оптимистично, защото един здрав и силен човек, макар и в момента отчаян и разтърсен, говори за новата черква, която ще изгради.

Искам да благодаря на ръководството, което запали у мен желанието да направя тази пиеса, на актьорите, които много добре работиха и да благодаря на Художествения съвет, който при разпределянето изказа съмнение, че поради възрастово различие и стилове игра това ще си остане докрай. Мисля, че това е категорично преодоляно от актьорите и се преодолява, защото те са успели да почувствуват единно няколко истински български неща. Когато всеки почувствува тези истински български неща, тогава падат и стилове, и маниери, и възрасти и се стигна до тези възможности, които ме радват, а както чувствавам и вас.

Благодаря за вниманието!

ЗАКЛЮЧИТЕЛНО СЛОВО

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има една седмица до премиерата – време достатъчно, през което режисьорът може много неща да поправи, ако сметне за необходимо, или да внесе в представлението.

Струва ми се, че доста отдавна не сме имали цяла седмица до премиерата. Разговаряме повече от два часа и според мен това

е категорично указание за нивото на представлението, което обсъждаме тук. Художественият съвет отдавна не се е занимавал така детайлно и така дълбоко с една наша постановка. Тук се направиха великолепни анализи от хора компетентни и умни, към които мен ми е трудно да добавя нещо особено.

Искам да кажа, че постановката на Вили Цанков има определено приносен характер към драматургията на Петко Юрданов Тодоров. Учудва ме и ме респектира богатството на идеи и всичко това, което е извлечено от този материал, от пиесата "Зидари", което е много важно и за нашето литературознание.

Изправени сме пред едно представление, което не е драма на един триъгълник, а е драма в историческата съдба на нашия народ, едно уедряване на мащабите, което респектира много сериозно и човек излиза от представлението потресен от неща, които не са добри в нашия национален характер и в същото време окрилян от тези сили, които нашият народ има в едни много тежки времена, да осигури своето бъдеще с морални сили за идните години. Тези неща са направени по един много сериозен и категоричен начин: с реалистични средства, с една голяма чистота, която в никакъв случай не е стерилна, а е дълбоко емоционална, респектира и влияе върху чувствата на зрителя. Радвам се много, че Вили Цанков реализира пиесата "Зидари" на сцената на Националния академичен театър "Иван Вазов".

За всички актьори мога да кажа хубави неща, но ми позволете да отбележа тази чистота на Георги Раданов – дядо Милко. Раданов рядко е правил нещо така хубаво, така чисто, звънтящо, тази възрожденска съдържаност и патос на Рачко Ябанджиев. Мисля също така, че Стефан Данаилов, за първи път откакто е в нашия

театър, се домогва до едни особено високи емоционални внушения, които имат значение в неговата съдба като актьор.

Искам да взема отношение и за пластичните увлечения на режисьора, които се отбелязаха тук. И понеже аз съм от нестинарския край на България трябва да кажа, че ми допадна това, което режисьорът е дал като тълкуване на Рада, но трябва да кажа, че това нещо го има в драматургията, това е образът на Петко Тодоров, това е една бяла врана, един особен човек, който винаги ходи по жарава.

Разбира се, тук има неща и това е въпрос на прецизиране и които ще се направят, но постижението на Красимира Петрова е много добро, на равнище, което говори за нейния талант и за работата на режисьора, който е дал възможност в една партитура великолепна да изгради този особен образ.

Още веднъж искам да подчертая задоволството на ръководството на театъра и на нашата актьорска трупа, на хората, които имаха контакт с режисьора, за неговата прецизна и елегантна работа, за едни взаимоотношения, които дадоха възможност на нашите актьори да се проявят в своята най-добра страна. Смятам, че това е едно представление, което заема много сериозно, важно и особено място в нашия театър. Мисля, че това е представление за Народния театър "Иван Вазов" и съм сигурен в успеха му сред зрителите и от начина, по който нашата публика ще го възприеме. То е много сложно, много богато на идеи и не само на идеи, а и като представление. Можем да се радваме, че имаме среща с него.

Пожелавам на добър час на целия колектив и още веднъж искам да изразя благодарността си на режисьора Вили Цанков.

Закривам заседанието!

Стенограф:

/Р. Райчев/ т. 44 40 89

Председател:
(Д. Фугеджиев)